

национализации образования по социальной работе. Проанализированы ключевые документы международных профессиональных ассоциаций — «Мировые приоритеты социальной работы и социального развития: обязательства относительно действий» (2012) и глобальное определение социальной работы (2014). Выяснено, что новые профессиональные концепции сосредоточено на структурных факторах социальных проблем и необходимости надгосударственного их регулирования.

Ключевые слова: международная социальная работа, социальное развитие, мировые приоритеты, определение социальной работы.

Semigina T.V., Doctor of Political Sciences, Professor, Academy of Labour, Social Relations and Tourism.

International social work: global priorities for social development and a new definition of social work. This paper reviews the theoretical basis of international social work and its various mechanisms, especially the internationalization of education in social work. It provides an analysis of the key documents of international professional associations – «The Global Agenda for Social Work and Social Development: commitment to action» (2012) and the global definition of social work (2014). It is shown that the new professional concept are focused on structural factors of social problems and the necessity of its supranational regulation.

Key words: international social work, social development, global agenda, social work definition.

УДК 331.548:378-057.87](477)(045)

Шапошникова І.В.,

докт. соціол. наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Херсонського державного університету

Фактори професійної орієнтації студентської молоді

У статті автор висвітлює результати проведеного дослідження теоретичних підходів до визначення факторів професійної орієнтації студентської молоді. Виявлено основні підходи до виділення факторів професійної орієнтації. Визначено передумови функціонування факторів професійної орієнтації. Автором досліджено вплив факторів макро- і мікросередовища на процес професійної орієнтації. Обґрунтовано, що ефективна професійна орієнтація можлива лише за достатньо високого рівня особистісного розвитку молоді людини, що передбачає розвиток позитивного ставлення до себе як до професіонала, саморозвиток особистісних можливостей і ставлення до себе як суб'єкта свого життя, здатного робити вибір, керуючись власними цілями і цінностями.

Ключові слова: професійна орієнтація, студентська молодь, теоретичні підходи, соціальне середовище, професійне самовизначення.

Постановка проблеми. На професійний вибір сучасної молоді суперечливий вплив здійснюють трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві. Професійна орієнтація студентської молоді являє собою процес, детермінований сукупністю факторів, охоплених поняттям «соціальне середовище» на мікро- і макрорівнях. Умови середовища детермінують даний процес не тільки зовні щодо індивіда (пропозиція певного вибору професій, методів професійної підготовки тощо), але й також визначають спрямованість внутрішньої структури особистості. Відтак виникає потреба у виокремленні факторів професійної орієнтації студентів, що залишається актуальним для аналізу якості вищої школи в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Початок соціологічного теоретичного осмислення якості освіти, процесу професіоналізації особистості та проблем молоді як суб'єкта суспільного розвитку було покладено у працях таких науковців, як Г.Беккер, Е.Дюркгейм, М.Вебер, К.Мангейм, Р.Мертон, Г.Спенсер, П.Сорокін, Т.Парсонс, Т.Шульц. Оскільки профе-

сіоналізація є складовою процесу формування особистості, суттєвого значення набувають праці В.Лісовського, А.Ковальової, В.Ядова, які досліджували соціально-економічний, духовний та інші аспекти формування особистості.

Аналізу різноманіттю соціальних практик студентської молоді та студентства присвячена значна кількість праць і таких вітчизняних соціологів як: Л. Аза, В. Арбеніна, В. Бакіров, Є. Головаха, С. Макеєв, Б. Нагорний, В. Ніколаєвський, Н. Победа, Л. Сокурянська, С. Оксамитна, Л.Хижняк, О. Якуба.

Дослідники С. Іконникова і В. Лісовський [2] як фактори професійної орієнтації виокремлюють соціальний стан, високу успішність, територіальний фактор. Естонський соціолог М. Тітма [9] визначає чотири групи факторів професійного вибору: соціальні умови, локальний фактор (місце проживання, членство в формальних групах), внутрішню структуру (потреби, інтереси, життєва ситуація), якості індивіда (профпридатність). Для І. Кона суттєвими факторами професійного самовизначення є вік, у якому здійснюється вибір професії, рівень інформованості й потреб молоді людини [4]. Не заглиблюючись у теоретичні напрацювання щодо факторів професійного самовизначення, стає зрозумілим, що очевидною є їх соціальна природа. Впливають на цей процес об'єктивні та суб'єктивні фактори двох рівнів: суспільного середовища (макросередовища) та безпосереднього соціального оточення (мікросередовища), не залишаємо поза увагою також індивідуальні якості особистості.

Завдання дослідження. Дати характеристику факторів професійної орієнтації студентської молоді

Виклад основного матеріалу. На рівні макросередовища соціальна структура суспільства є головним фактором для професійної орієнтації, тому що вона окреслює соціальний простір, у межах якого в принципі можливий вибір соціального статусу. Залежно від характеру соціальної структури цей простір може бути організовано у формі чітко виражених групових бар'єрів чи являти собою континуум функціональних ролей, які заповнюються шляхом професійного відбору.

При цьому передумови соціально-економічного характеру, зокрема соціально-економічна ситуація в країні впливають на формування і функціонування процесу професійного самовизначення. Мова йде, перш за все, про об'єктивну необхідність розподілу робочої сили в певних пропорціях за різними сферами суспільного виробництва, диференціації за професіями чи професійний розподіл праці. При цьому це може відбуватися в умовах невідповідності суспільних запитів на конкретні професії соціальним очікуванням носіїв праці (що можна спостерігати в вітчизняному сьогодні).

До даної групи факторів професійної орієнтації особистості можна віднести також соціально-демографічні й міграційні процеси, рівень розвитку техніки, технологій та організації виробництва, систему освіти й підготовки кадрів, наявність і підготовленість трудових ресурсів, рівень заробітної платні в різних галузях виробничої і невиробничої сфер.

Крім цього, під час дослідження процесу професійної орієнтації необхідно враховувати специфіку впливу соціально-економічних факторів на регіональному рівні: тип поселення, який задає умови соціалізації і соціального відтворення, регіональні особливості розвитку виробничої й невиробничої сфери, географічні й кліматичні умови, регіональні й професійні традиції.

На макrorівні на процеси професійної орієнтації впливають політичні фактори. Це виявляється в реалізації державою функції регулювання соціально-професійної структури, наявності планів підготовки спеціалістів, в забезпеченні функціонування сфери освіти. Наприклад, перехід системи освіти і підготовки висококваліфікованих спеціалістів на платну основу призводить до посилення соціальної диференціації в сфері освіти.

У межах макросередовища можна виділити фактори загальнокультурного впливу на погляди і установки індивіда. До них може бути віднесено: культура, її цінності, ідеали, а також традиції, звичаї, особливості менталітету тощо.

Суперечливий вплив на професійні орієнтації здійснюють засоби масової інформації. З одного боку, вони є інструментом свідомого і цілеспрямованого впливу суспільства на формування соціальної свідомості, з іншого – їх безсистемний вплив у вітчизняних реаліях практично не впливає на конструктивні вияви професійних практик (спрямованих) молоді. ЗМІ

репрезентують певні соціальні стереотипи, орієнтації в соціальній ситуації, одночасно лише незначна частка національних медіа продуктів пропагує професійні цінності інших суспільств.

При цьому варто відзначити, що тією чи іншою мірою фактори макросередовища здійснюють вплив через соціальну свідомість, тобто вплив опосередкований. Безпосередній вплив здійснюють фактори мікросередовища (переважно референтної групи).

Фактори на мікрорівні представлено безпосереднім соціальним оточенням: соціальними групами (родина, трудовий колектив, коло друзів, родичі); різними суспільними закладами і установами. Провідне положення серед них посідає родина: у ній відбувається засвоєння особистістю конкретних зразків поведінки, цінностей і установок у сфері праці, формується рівень прагнень молодого людини щодо вибору престижної (для свого соціального оточення) професії і відповідного соціального статусу (знов щодо референтної групи).

Ефективна професійна орієнтація можлива лише за достатньо високого рівня особистісного розвитку молодого людини, що передбачає розвиток позитивного ставлення до себе як до професіонала, саморозвиток особистісних можливостей і ставлення до себе як суб'єкта свого життя, здатного робити вибір, керуючись власними цілями і цінностями. На вибір професії безсумнівно впливає престиж, тобто місце, яке посідає та чи інша професія в суспільній свідомості, а також вплив, якими вона користується в суспільстві.

Маніпулятивний та демонстративний характер суспільних практик, властивий епосі постмодерну, який починає стійко закріплюватися в Україні, обумовлює концентрацію уваги в професійному виборі молоді саме на «престижні» професії. По суті, йдеться про вибір симулякру об'єктивних характеристик і перспектив розвитку тієї чи іншої професії як у змістовому, так і в соціально-стратифікаційних аспектах. При цьому престиж професії має відносну самостійність від відображеного ним об'єктивного положення професій, а шкала престижу – відносною стійкістю.

Вітчизняний соціолог В. Осовський виділяє дві точки зору на поняття «престиж професій»:

1) це спосіб моральної винагороди у вигляді суспільного визнання, авторитету, популярності, якими виконання даних професійних обов'язків користується в суспільстві;

2) як інтегральна оцінка, що синтезує всі цінності, що приписуються суспільною думкою даному виду професійної діяльності. Суспільний престиж – результат взаємодії оцінок даного виду професійної діяльності офіційними інститутами (винагорода) і оцінок індивідом (групами) [6].

У багатомірній сутності соціального престижу професії російські автори виділили три основних виміри: 1) змістовність і творчий потенціал професії; 2) соціальні й стратифікаційні можливості професії (оплата, рівень доходів, перспективи кар'єри; 3) динаміка професій і престижу (ретроспективні, актуальні і перспективні аспекти професії) [1]. Усі ці фактори складають ядро детермінації професійних орієнтацій як соціально обумовленого процесу. Вони опосередковуються ціннісними орієнтаціями і здатностями особистості, а також фактором доступності (вузи, робочі місця).

Проблема взаємозв'язку престижу професій з особистісним аспектом професійної орієнтації розв'язується шляхом виявлення престижу і привабливості професії. Престиж і привабливість професії – це суб'єктивні оцінки, що виражають певні відносини і диспозиції особистості. Вони відрізняються взаємозв'язком з особистісним аспектом професійного самовизначення: в оцінці привабливості професії більш явно відображається орієнтація на власні можливості і здатності. Функціонуванню престижу професій на особистісно-психологічному рівні притаманний взаємозв'язок з колективними уявленнями про статус представників різних професій.

Професійне самовизначення особистості здійснюється протягом усього професійного життя: особистість постійно рефлексує, переусвідомлює своє професійне буття і самостверджується в професії. Воно є важливою характеристикою соціальної зрілості індивіда, його потреб в самореалізації й самоактуалізації. Як зазначає російська авторка О.Піралова, ядром професійного самовизначення є усвідомлений вибір професії з урахуванням своїх особливостей і можливостей, вимог професійної діяльності й соціально-економічних умов.

Як бачимо існує низка підходів до визначення факторів, що впливають на професійні орієнтації молодого людини. Узагальнюючи їх зазначимо, що в цілому на професійні орієнтації впливають: 1) соціально-економічні умови; 2) позиція старших членів родини, їх освіта, професійний статус; 3) думка однолітків; 4) розуміння престижності професії й

можливості матеріальної винагороди; 5) наявність в регіоні навчальних закладів і рівень соціально-виробничої інфраструктури; 6) рівень і якість профорієнтаційної роботи в навчальних закладах; 7) вплив засобів масової інформації.

Таким чином, професійну орієнтацію студентської молоді можна визначити як процес її професійного самовизначення, що припускає довготривале планування особистого професійного шляху розвитку на основі оцінок розвитку ринку праці, власних професійних інтересів і здібностей, перспектив і умов побудови професійної кар'єри в конкретній професійній сфері.

Список літератури:

1. Высшее образование инвалидов: равные права – равные возможности / Ю.В. Богинская, А.В. Кравцова. – Ялта: РИО Крымский гуманитарный университет, 2008. – 60 с.
2. Иконникова С.Н., Лисовский В.Т. Молодежь о себе, о своих сверстниках. Социологическое исследование. / С.Н.Иконникова, В.Т. Лисовский / Ленинград: Лениздат, 1969, с. – 134 с.
3. Ільченко Н. Соціальне включення: теорія і практика / Наталія Ільченко, Руслан Жиленко / Економічний розвиток громади №2, червень. Львів. 2006 с. 56, С. 4-10
4. Коваліско Н.В. Стиль життя як предмет соціального конструювання у сучасній теорії стратифікації / Наталя Володимирівна Коваліско / Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Соціогуманітарні технології у методологічному та практичному вимірах» 1 березня—30 травня 2012 р. Одеса Одеський національний університет ім. Мечнікова / Режим доступу <http://www.sht.odessa.ua/>
5. Кон, Игорь Семенович Психология ранней юности. [Текст] / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 225 с.
6. Осовський В.Л. Громадська думка: спроба соціологічної інтерпретації: [Монографія] / В.Л.Осовський. – К.: Інститут соціології НАНУ, 1999. – 320 с.
7. Петровский А.В. Теория личности с позиции категориального анализа психологии [Текст]/ А.В. Петровский. \ Психология личности в трудах отечественных психологов / Л. В. Куликов [сост.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва [и др.]: Питер, 2009 (СПб.: ИПК «Ленинградское издательство»). – 460 с.; 21 см. – (Хрестоматия).
8. Професійно-технічні навчальні заклади [Електронний ресурс]: Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Титма М.Х. Выбор профессии как социальная проблема / М.Х.Титма. – М.: Мысль, 1975. – 196 с.

Шапошникова И.В., докт. социол. наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Херсонського державного університету.

Фактори професійної орієнтації студентської молоді. В статті автор освітає результати проведенного дослідження теоретических підходів к определению факторов профессиональной ориентации студенческой молодежи. Выявлены основные подходы к пониманию факторов профессиональной ориентации. Определены предпосылки функционирования факторов профессиональной ориентации. Автором исследовано влияние факторов макро- и микросреды на процесс профессиональной ориентации. Обоснованно, что эффективная профессиональная ориентация возможна лишь при достаточно высоком уровне личностного развития молодого человека, который предусматривает развитие позитивного отношения к себе как к профессионалу, саморазвитие личностных возможностей и отношение к себе как индивиду, способному сделать выбор, руководствуясь собственными целями и ценностями.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, студенческая молодежь, теоретические подходы, социальная среда, профессиональное самоопределение.

Shaposhnykova I.V., Doctor of Sociological Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogics, Dean of Faculty of Psychology, History and Sociology of the Kherson State University.

Factors of students' professional orientation. The author enlightens the results of undertaken study on the theoretical approaches to the determination of factors of professional orientation of student youth. The basic approaches to the factors of professional orientation are found out. Pre-conditions of functioning of factors of professional orientation are defined. The influence of factors of macro and microenvironments on the process of professional orientation is investigated by the author. It is proved that an effective professional orientation is possible only for the person with high level of personal development that promotes development of positive attitude towards himself as a professional and independent development of personal abilities and attitude towards himself as an individuality who is able to make a choice based on his own aims and values.

Key words: professional orientation, student youth, theoretical approaches, social environment, professional determination.